

Paris, 13 Kasım 2012

CCJE (2012)4

**AVRUPA HÂKİMLERİ DANIŞMA KONSEYİ
(CCJE)**

**AVRUPA HÂKİMLERİ DANIŞMA KONSEYİNİN
HÂKİMLERİN UZMANLAŞMASI ÜZERİNE
(2012) 15 SAYILI GÖRÜŞ'Ü**

CCJE'nin, 5-6 Kasım 2012 tarihlerinde Paris'te düzenlenen 13. Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

Giriş

1. Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE), Bakanlar Komitesinin kendisine vermiş olduğu yetki uyarınca 2012 yılında Hâkimlerin Uzmanlaşması üzerine bir görüş hazırlamaya karar vermiştir.
2. Bu Görüş; daha önceki CCJE görüşleri, Hâkimlerin Magna Carta'sı, CCJE'nin hâkimlerin uzmanlaşması hususuna dair hazırladığı ve üye ülkelerin yanıtladığı anket ve CCJE uzmanı Sayın Maria Giuliana Civinini'nin (İtalya) ön raporu temel alınarak hazırlanmıştır.
3. CCJE bu Görüş'ü hazırlarken, ayrıca, Avrupa Konseyi müktesebatını, özellikle de Avrupa Hâkimlerin Statüsü Şartını, Bakanlar Komitesinin üye devletlere hâkimler, hâkimlerin bağımsızlığı, yetkinliği ve sorumlulukları üzerine yapmış olduğu Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı'nı ve Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonunun (CEPEJ) hazırlamış olduğu Avrupa'daki yargı sistemlerine dair raporun 2010 baskısını da kaynak almıştır [\[1\]](#).
4. Üye devletlerin CCJE anketine vermiş olduğu yanıtlar ile uzman raporu, belli konularda uzmanlaşmış hâkimlerin ve/veya mahkemelerin üye devletlerde oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Günümüzde önemli bir gerçeklik olarak karşımıza çıkan uzmanlaşma, mahkemeler içerisinde belli konularda uzmanlaşmış birimler kurmaktan ayrı ihtisas mahkemeleri kurmaya kadar pek çok şekilde kendini göstermektedir. Bu eğilim, tüm Avrupa'da yaygınlaşmıştır [\[2\]](#).
5. Bu Görüş kapsamında bir "uzman hâkim", yalnızca ceza hukuku, vergi hukuku, aile hukuku, ekonomi ve maliye hukuku, fikri mülkiyet hukuku, rekabet hukuku gibi hukukun belirli alanları üzerinde çalışan, ya da yalnızca toplum, ekonomi, ya da aile hukuku gibi belirli alanlarda meydana gelen fiili durumlarla ilgili davalara bakan bir hâkim olarak tanımlanabilir.
6. Ceza davalarına katılan jüri üyeleri[\[3\]](#), yukarıda belirtilen "uzman hâkim" tanımına dâhil edilmemiştir. Jüri üyeleri, ceza davalarının tümüne katılmazlar; ayrıca, yargı sistemi içerisinde düzenli şekilde görev yapan hâkimlerle aynı ilke ve kurallara tabi olmadıkları gibi, yargı hiyerarşisine bağlı değildirler ve yargının gerektirdiği disiplin ve etik kurallarına da tabi tutulmazlar.

7. Bu Görüş'ün amacı; temel hakların, adaletin kalitesinin ve hâkimlerin statüsünün korunmasını güvence altına alma zorunluluğunu da göz önüne alarak, hâkimlerin uzmanlaşmasına ilişkin başlıca sorunları ele almaktır.

A. Uzmanlaşmanın Olası Avantajları ve Dezavantajları

a. Uzmanlaşmanın Olası Avantajları

8. Uzmanlaşma, keyfi bir tercihten ziyade, hukuk sisteminde meydana gelen değişikliklere uyum sağlama gereksiniminden kaynaklanır. Uluslararası düzeyde, Avrupa düzeyinde ya da ulusal düzeyde sürekli olarak yeni mevzuatların yürürlüğe girmesi ve içtihatlarla hukuk doktrinlerinin sürekli değişime uğraması, hukuk bilimini giderek daha derin ve karmaşık bir hale getirmektedir. Zira toplum ve dava tarafları mahkemelerden daha fazla profesyonellik ve yetkinlik beklediklerinden hâkimin tüm bu alanlara vâkıf olması da haliyle zorlaşmaktadır. Hâkimlerin uzmanlaşması sayesinde, hâkimlerin kendi yetki alanlarında gerekli bilgi ve deneyime sahip olmaları sağlanmış olacaktır.
9. Hâkimin kendi yetki alanıyla ilgili derin bilgiye sahip olması, verdiği kararların kalitesini artıracaktır. Uzman hâkimler, uzmanlık alanlarına dair bilgilerini artırdıklarında, görev yaptıkları mahkemelerin otoritesi de artacaktır.
10. Dava dosyalarının belirli bir uzman hâkim grubunun elinde toplanması, yargı kararlarındaki tutarlılığı artıracak, dolayısıyla hukuki güvenceyi sağlayacaktır.
11. Uzmanlaşma; devamlı aynı türden davalara baktıklarından hâkimlerin, önlerine gelen davalar ister teknik, ister toplumsal, isterse ekonomik alanla ilgili olsun, bu davalara ilişkin gerçekler hususunda daha derin bir anlayışa sahip olmalarına ve bu sayede söz konusu gerçekler için daha uygun çözümler geliştirebilmelerine yardımcı olacaktır.
12. Hukuk dışında başka bir bilim konusunda da derin bilgisi bulunan uzman hâkimler, ele aldıkları sorunlar karşısında çok disiplinli bir yaklaşım geliştirebilirler.
13. Hukukun belirli bir alanında daha fazla uzmanlaşma, dava sayısının her geçen gün artmakta olduğu göz önüne alındığında, mahkemelerin etkinliğini ve dava yönetiminin başarısını artıracaktır.

b. Uzmanlaşmanın Olası Sınırları ve Tehlikeleri

14. Yargıda uzmanlaşma bir dizi nedenden dolayı tercih ediliyorsa da, beraberinde birçok tehlikeyi de getirebilmektedir. Yargıda uzmanlaşmaya ilişkin esas risk, uzman hâkimlerin, belirli bir uzmanlık dalı bulunmayan genel hâkim zümresinden ayrılması olasılığıdır.
15. Uzmanlaşmadan önce bir konuda karar vermek zorunda kalmış olan hâkimler uzmanlaştıktan sonra da eski kararlarını yinelediklerinde, bu durum, içtihatların toplumun gereksinimleri doğrultusunda evrilmesinin önünde engel teşkil edebilir. Bu

tehlike, belirli bir alana ilişkin kararların her zaman aynı hâkim grubu tarafından verildiği durumlarda da ortaya çıkabilir.

16. Uzman hukukçular, kendi alanlarına özel olan ve genellikle diğer avukatlarca bilinmeyen kavramlar geliştirme eğilimine girerler. Hukukun ve izlenen usullerin ayrışması tehlikesini doğurabilecek olan bu durum, uzman hâkimleri diğer alanlara ilişkin hukuki gerçeklerden soyutlayabilir ve muhtemelen genel ilkeler ile temel haklardan uzaklaştırabilir. Ayrıca bu ayrışma, hukuki güvence ilkesine de zarar verebilir.
17. Toplum, uygulamada mümkün olmayan durumlarda da uzman hâkimlerin bulunması yönünde bir beklenti içerisine girebilir. Uzmanlaşma, ancak belli büyüklükteki mahkemeler için mümkündür. Küçük mahkemelerde belirli konularda uzmanlaşmış birimler ya da yeterli sayıda uzmanlaşmış birim kurmak imkânsız olabilir. Bu durum, hâkimleri çok yönlü olmaya ve bu sayede de uzmanlık gerektiren birçok konuyu inceleme yetisine sahip olmaya zorlayacaktır. Bireysel olarak hâkimlerin yalnızca belirli bir konuda uzmanlaşması, bu çok yönlülüğü engelleyebilir.
18. Hâkimlerin uzmanlaşması, bazı durumlarda yargı sisteminin birliğine zarar verebilir. Belirli bir grup hâkimin belirli bir konuda uzmanlaşması, bu hâkimlere, uzmanlık alanlarının kendilerini diğer hâkimlerden farklı kıldığı ve elit bir konuma getirdiği izlenimini verebilir. Ayrıca, kamuoyunda, bazı hâkimlerin “süper hâkimler” olduğu, ya da tam tersine, bir mahkemenin, yargı sisteminden ayrı ve tamamıyla teknik bir organ olduğu izlenimini uyandırabilir. Bu durum da, kamuoyunun yeterince uzmanlaşmamış olduğunu düşündüğü mahkemelere karşı güvensizlik duymasına yol açabilir.
19. Yüksek derecede ihtisaslaşmış mahkemeler, uzman hâkimleri yargının geri kalanından ayırmak ve onları davaların taraflarının, çıkar gruplarının ve devletin diğer erklerinin baskısına maruz bırakmak amacıyla da kurulabilir ya da bu tür mahkemelerin kurulmasının etkisi bu yönde olabilir.
20. Hukukun belirli alanlarında hâkimlerin, avukatların ve savcıların ortak eğitimlerde, konferanslarda ya da toplantılarda birbirleriyle aşırı şekilde yakınlaştıkları yönünde bir izlenim oluşma riski her zaman mevcuttur. Bu durum, yalnızca yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına zarar vermekle kalmaz, aynı zamanda hâkimleri gizli müdahalelere ve kararlarının yönlendirilmesi yönündeki teşebbüslere de maruz bırakabilir.
21. Mahkemelerin yeterli bir iş yükü olması gerektiğinden, çok sınırlı bir alanda uzmanlaşmış bir mahkemenin kurulması, söz konusu alandaki uzmanlığın, bütün ülke ya da bir coğrafi bölge için yalnızca tek bir mahkemede toplanmasına sebep olabilir. Bu durum da, mahkemelere erişimin önünde engel teşkil edebilir ya da hâkimler ile dava tarafları arasındaki mesafeyi büyütebilir.
22. Özellikle teknik ya da uzmanlık gerektiren bir konuda tavsiyede bulunmak üzere bir mahkeme heyetine dâhil olan bir uzman hâkimin, kişisel görüşlerini ya da elde ettiği

olguları, henüz tarafların onayına sunmadan iş arkadaşlarına açıklama tehlikesi bulunmaktadır [\[4\]](#).

23. Kamuoyunda duyulan kaygılara binaen terör mahkemeleri gibi ihtisas mahkemelerinin kurulması [\[5\]](#), devlet mercilerini, diğer mahkemelerin yararlanamadığı maddi ve beşeri kaynakları bu mahkemelere tahsis etmeye yöneltebilir.

B. Genel İlkeler – Temel Haklara ve İlkelere Saygı – CCJE’nin Konumu

24. CCJE, her şeyden önce, ister genel hâkim, isterse uzman hâkim olsun tüm hâkimlerin yargılama sanatında uzman olmaları gerektiğini vurgular. Hâkimlerin, eldeki olgular ile kanunları analiz etme ve değerlendirme ve pek çok alanda karar verebilme becerisi vardır. Bunu hakkıyla yapabilmeleri için ise, hukuki kurumlar ve ilkeler hususunda geniş bilgi düzeyine sahip olmaları gerekir.
25. Üye devletlerin ankete verdiği yanıtlar ile uzman raporu, mahkemelerde açılan pek çok davaya genel hâkimlerin baktığını göstermektedir. Bu olgu da, genel hâkimlerin yargı sisteminde oynadığı baskın role vurgu yapmaktadır.
26. İlke olarak, hâkimler, tüm alanlardaki davalarda karar verme yetisine sahip olmalıdırlar. Yasalara ve bunların dayandığı ilkelere dair genel bilgileri, sağduyuları ve hayatın gerçeklerine dair bilgileri sayesinde hâkimler, uzmanlık alanları da dâhil tüm alanlarda, gerekirse bir bilirkişi yardımıyla karar verme yetisi kazanacaklardır [\[6\]](#). Bu nedenle, “genel hâkim”lerin rolü asla hafife alınamaz.
27. Belli bir mahkeme bünyesinde, genel hâkimler, değişik uzmanlık alanlarında görevlendirilir; böylece, kariyerleri boyunca birçok kez değişik işler yapmak durumunda kalırlar. Bu sayede, farklı hukuk alanlarında büyük tecrübe kazanarak, yeni görevlere daha kolay adapte olabilir ve dava taraflarının gereksinimlerini daha etkili şekilde karşılayabilirler. Bu nedendir ki, aralarında belli bir dereceye kadar uzmanlık gerektirenlerin de bulunduğu son derece çeşitli meseleler hususunda karar vermekle mükellef olan genel mahkemelerin gereksinimlerini karşılayabilecek çok yönlülüğü ve esnekliği kazanabilmeleri için hâkimlerin, daha en başta her alanı kapsayan genel bir eğitime tabi tutulmaları hayati derecede önemlidir.
28. Bununla birlikte, hukuk bazı alanlarda o kadar karmaşık ya da özel bir hal almıştır ki, bu alanlarda açılan davaların değerlendirilmesi için daha yüksek derecede bir uzmanlaşma gerekli hale gelmiştir. Bu nedenle, bu özel alanlarla ilgili davalara uygun vasıflara sahip hâkimlerin atanması tavsiye edilmektedir.
29. Tüm hâkimler gibi uzman hâkimler de, İnsan Haklarını ve Temel Hak ve Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi’nin (Sözleşme) 6. Maddesinde belirtilen bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerinin gereklerine uymalıdır. Uzman hâkimlerle ihtisas mahkemeleri, ayrıca, yine bu maddedeki tüm diğer koşulları da yerine getirmelidir: mahkemeye erişim, savunma hakkı, adil yargılanma hakkı ve makul sürede yargılanma hakkı. Mahkemeler, kendi bünyelerinde uzmanlaşmış birimleri bu gerekliliklere uyacak şekilde organize etmekle yükümlüdürler.

30. CCJE, uzmanlaşmış birimlerin ya da mahkemelerin kuruluşunun sıkı bir düzenlemeye tabi tutulması gerektiğini düşünmektedir. Bu organlar, genel hâkimlerin görevine gölge düşürmemeli ve her koşulda aynı güvenceleri ve kaliteyi sunmalıdır. Aynı zamanda, bir hâkimin görevini etkileyen tüm kriterler – mahkemenin büyüklüğü, hizmet gereklilikleri, hâkimlerin tüm hukuk alanlarına tek başlarına hâkim olabilmelerinin gitgide zorlaşması ve uzmanlaşmanın maliyeti gibi – göz önünde bulundurulmalıdır.
31. Uzmanlaşma, her hâkimin yerine getirmesi gereken kalite gerekliliklerini hiçbir şekilde ihlal etmemelidir. CCJE, söz konusu gerekliliklerin Yargı Kararlarının Kalitesine İlişkin 11(2008) sayılı Görüş’ünde yer aldığını ve uzman hâkimler dâhil tüm hâkimlerce yerine getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. İhtisas mahkemelerinde adaletin ideal koşullarda uygulanabilmesi için gereken her şey yapılmalıdır.
32. İlke olarak, genel muhakeme usulü kuralları ihtisas mahkemeleri için de geçerli olmalıdır. Her ihtisas mahkemesi için özel muhakeme usullerinin düzenlenmesi, bu usullerin yaygınlaşmasına yol açabilir ve dolayısıyla mahkemelere erişim ve hukuki güvence açısından bir risk oluşturabilir. Özel muhakeme usulü kuralları, ancak ihtisas mahkemesinin kurulmasını gerektiren koşulları karşılıyorsa kabul edilebilir. Buna örnek olarak, çıkarlarının korunması amacıyla çocukların bazı özel sorgulama kurallarına tabi tutulduğu aile hukuku davaları verilebilir.
33. Adil yargılama ilkelerine – yani bir bütün olarak mahkemenin tarafsızlığı ve hâkimin delilleri değerlendirme özgürlüğü – saygı gösterilmesinin sağlanması hayati derecede önemlidir. Ayrıca, mahkeme heyetinde bir müşavir ya da bilirkişinin bulunmasına olanak tanıyan bir sistemin olması durumunda, tarafların, bu müşavir ya da bilirkişinin hukuki eğitim almış olan hâkime bildireceği görüşe yanıt verme hakkını ellerinde bulundurmaları da hayati derecede önemlidir. Aksi takdirde, dava tarafları bilirkişi görüşünü inceleme ya da ona itiraz etme fırsatı bulamadan bu görüş yargı kararına dâhil edilebilir. CCJE’nin tercihi, ya bilirkişinin hâkim tarafından atanacağı ya da bulgu ve savlarını birbirleriyle hâkimin huzurunda tartışabilecekleri bir bilirkişinin taraflarca tanık olarak çağrılacağı bir sistemden yanadır.
34. İster bir ihtisas mahkemesinde isterse bir genel mahkemede açılmış olsun, tüm davalar, aynı özen ve titizlikle incelenmelidir. İhtisas mahkemelerinin baktığı davalara öncelik vermenin hiçbir gerekçesi olamaz. Kişiyi hürriyetinden yoksun kılmayı gerektiren vakalarda ya da çocukların gözetim altında tutulması ve mülkün ya da kişinin, çevrenin, halk sağlığının, kamu düzeninin ya da güvenliğin korunması hususunda acil önlem alınmasını gerektiren nesnel durumlarda bir davaya öncelik verilebilir ancak.
35. Her ne kadar ihtisas mahkemelerine işlerini yürütebilmeleri için yeterli düzeyde beşeri, idari ve maddi kaynak tahsis edilmesi gerekse de, bu durum, kaynaklar konusunda aynı koşullardan faydalanması gereken diğer mahkemelerin hakkına zarar vermemelidir.

36. CCJE, hâkimlerin daha hareketli ve esnek olmasının, uzmanlaşmanın yukarıda bahsedilen sakıncalarının ortadan kalkmasına yardımcı olacağını düşünmektedir. Hâkimlere, kariyerleri boyunca, mahkeme ya da uzmanlık dalı değiştirme, hatta zaman zaman uzman hâkimlikten genel hâkimliğe ya da genel hâkimlikten uzman hâkimliğe geçebilme olanağı tanınmalıdır. Hareketlilik ve esneklik; hâkimlere yalnızca çok yönlü ve daha zengin bir kariyer sunmakla kalmaz, aynı zamanda onlara durum değerlendirmesi yapma ve diğer hukuk dallarıyla ilgilenme olanağı da sağlar. Bu sayede, içtihat ve genel anlamda hukuk da gelişir. Bununla birlikte, bu tür bir hareketlilik ve esneklik, hâkimlerin bağımsızlığı ve azledilemezliği ilkelerini tehlikeye atmamalıdır.
37. Bazı hukuk alanlarındaki karmaşıklığın giderilmesi ya da özel gerekliliklerin yerine getirilmesi amacıyla hâkimlerin uzmanlaşması, bireysel ya da özel bazı durumlar nedeniyle özel, geçici ya da istisnai mahkemelerin kurulmasından ayrı bir meseledir. Bu tür mahkemelerin, Sözleşme'nin 6. Maddesinde öngörülen tüm güvenceleri sağlayamama tehlikesi her zaman mevcuttur. CCJE, bu tür mahkemelerin kurulmasına dair itirazını daha önce de ifade etmiştir ve Terör Bağlamında Hukuk Devletin ve İnsan Haklarının Korunmasında Hâkimlerin Rolüne Dair 8(2006) sayılı Görüş'ünde bu konuyla ilgili bölüme gönderme yapmaktadır. CCJE, her halde, bu tür mahkemeler kurulsada dahi, bunların, normal mahkemelerin verdiği tüm güvenceleri sağlamaları gerektiğini vurgulamaktadır.
38. Sonuç olarak, CCJE, uzmanlaşmanın, ancak adaletin işleyişine katkıda bulunacağı durumlarda, başka bir deyişle, hem mahkeme işlemlerinin hem de yargı kararlarının kalitesinin temini için tercih edilebilir olduğu durumlarda gerekli olabileceğine inanmaktadır.

C. Uzmanlaşmanın Belli Başlı Boyutları

1. Hâkimlerin Uzmanlaşması

39. CCJE'ye göre, bu Görüş'te ifade edilen ilkeler aşağıda değerlendirilen ihtisas mahkemesi türleri için geçerlidir.
40. Ankete verilen yanıtlar, "ihtisas" mahkemelerinde görev yapan hâkim kategorileri hususunda üye ülkeler arasında hatırı sayılır farklar bulunduğunu göstermektedir.
41. Uzmanlaşma, üye devletin izin verdiği yasal çerçeveye bağlı olarak, her devlette farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bazı devletlerde ihtisas mahkemeleri genel yargı sisteminin bütününden ayrı olarak düzenlenirken, bazı devletlerde ise ihtisas mahkemeleri ya da uzmanlaşmış daireler genel yargı sisteminin bir parçası olarak yapılandırılmıştır. İhtisas mahkemelerinin ya da uzmanlaşmış dairelerin yargı yetkisi, genellikle genel mahkemelerinkinden farklı olabilmektedir. Bazı ülkelerde bu tür mahkemelerin sayısı yok denecek kadar azdır. Bazı ülkelerde ise, bu tür mahkemeler yalnızca ülkenin başkentinde bulunmaktadır. İhtisas mahkemeleri ya da uzmanlaşmış dairelerde, bazen meslekten olmayan hâkimler de görev yapabilmektedir.

42. Üye ülkeler arasında en yaygın olarak uygulanan uzmanlaşma şekli, genel mahkemeler içerisinde uzmanlaşmış dairelerin ya da birimlerin kurulduğu uzmanlaşma şeklidir. Bu da, genellikle mahkemelerin iç tüzükleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ana uzmanlık dalları ise, aile ve çocuk hukuku, fıkri mülkiyet hukuku, ticaret hukuku, iflas hukuku, ağır suçlar, suçların soruşturulması ve cezai yaptırımların uygulanmasıdır.

İ. “Hukukçu Olmayan Hâkimler”

43. Pek çok üye devlette, ihtisas mahkemelerinde bir ya da birden fazla hukuk eğitimi almış hâkimin yanı sıra avukat olmayan bir ya da birden fazla üye de bulunmaktadır. Bu “hukukçu olmayan hâkimler”in profili çeşitlilik arz ettiğinden, bunların kapsamlı bir analizini burada yapmak mümkün değildir. Genellikle bunlar, ya iki çıkar grubundan birini temsil ederler (örneğin işveren ya da işçi, ev sahibi ya da kiracı, “échevin”ler*) ya da ilgili ihtisas mahkemesine uygun özel bir uzmanlığa sahiptirler.

İİ. Profesyonel Hâkimler

44. Profesyonel hâkimler, değişik yollarla uzman hâkim olabilmektedirler. Hâkimler, ya hâkim olarak atanmadan önce yaptıkları uzman avukatlıktan elde ettikleri deneyimler ya da hâkim olarak atandıktan sonra yaptıkları bir uzmanlık işinden elde ettikleri deneyimler sonucunda uzman olabilmektedirler. Uzman hâkimler, ayrıca, hukukun özel bir alanında ya da hukuk alanından farklı bir alanda uzmanlık eğitimi aldıktan sonra da bir ihtisas mahkemesine atanabilir ya da bir genel mahkemede uzmanlık gerektiren davalara bakabilirler.
45. Uygulamada geçerli ise, hâkimlerin bir mahkemenin hiyerarşik yapısının üst kademelerinde uzmanlaşması, her türlü davanın en yüksek düzeyde esneklikle görülebilmesinin sağlanması amacıyla, hâkimlerin belli bir dereceye kadar çok yönlü olmasına engel teşkil etmemelidir. Bu esneklik, istinaf veya temyiz mahkemelerinin, mevzuatın ve içtihadın yorumlanması ve uygulanmasında tutarlılığı sağlamak olan hukuki ve anayasal misyonlarını yerine getirebilmeleri için gereklidir. Bu esneklik ayrıca, uzmanlık gerektiren davaların, belli bir alanla ilgili görüşlerini dayatıp o alandaki yasaların gelişmesine engel olabilecek dar bir hâkim grubunca istinaf veya temyiz düzeyinde görülmesini de engelleyecektir.

2. Bazı Mahkemelerin ya da Daha Büyük bir Gruba Bağlı Mahkemelerin Uzmanlaşması

46. Bazı yargı sistemlerinde, genel mahkemelerden ayrı olarak ihtisas mahkemeleri de bulunmaktadır^[8]. Bu ayrı ihtisas mahkemeleri, bazı durumlarda, ihtisas mahkemelerinin ya da daha geniş yetkilere sahip mahkemeler içerisinde ihtisas birimlerinin kurulmasını öngören AB resmi belgelerine göre kurulmuşken^[9], bazı durumlarda ise ihtisas mahkemeleri, daha büyük bir mahkeme grubunun bir parçası olarak kurulmuştur^[10]. Her durumda, kurulan mahkeme bir ihtisas

* Belçika ve Hollanda’da mahalli idare mahkemelerindeki yargıçlar, ç.n.

mahkemesidir ve mahkemede görev yapan hâkimler de uzman hâkimlerdir. Her ülkenin benimsediği yapı, kısmen o ülkenin tarihi geleneğinin ve bir yargı çevresinde belirli tip bir uzman hâkime ya da ihtisas mahkemesine olan talebin bir sonucudur.

3. Uzman Hâkimlerin Bölgesel Dağılımı

47. Yüksek uzmanlık gerektiren bazı alanlarda mahkemelere götürülen davaların sayısının çok düşük olduğunu dikkate almakta fayda vardır. Bu durumda, uzman hâkimleri, hâkim başına düşen iş yükünün dengeli olması ve gerektiğinde uzmanlık gerektirmeyen diğer işlere de bakabilmeleri için bir tek mahkemede yığmak gerekli olabilir. Ancak, aşırı bir yığılma olması durumunda ihtisas mahkemeleri, mahkemeye başvurma potansiyeli olan kişilerden uzaklaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir ki, CCJE'ye göre bu sorunun oluşmamasına dikkat edilmelidir.

4. Beşeri, Maddi ve Mali Kaynaklar

48. İhtisas mahkemelerinin ve uzman hâkimlerin yeterli beşeri ve maddi kaynağa, özellikle de bilgi teknolojilerine sahip olmaları çok önemlidir.
49. Bir ihtisas mahkemesinin beklenen iş yükünün diğer mahkemelere kıyasla daha küçük olduğu durumlarda, birçok ihtisas mahkemesince ya da daha da iyisi tüm mahkemelerce ortak bir şekilde kullanılacak kaynakların ve teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanılmasına odaklanılmalıdır. Uzmanlığın düzenlenmesiyle bağlantılı sorunları bertaraf etmenin bir yolu da, beşeri ve maddi kaynakları birleştirmektir. Bununla birlikte, genel ve uzmanlaşmış mahkeme ve heyetlerin bulunduğu büyük “adalet merkezleri”nin kurulması, mahkemeler arasındaki mesafeleri artırabileceğinden adalete erişimi engelleyebilir.
50. İhtisas mahkemeleri ve uzman hâkimlerin ihtiyaçlarıyla maliyetleri, genel mahkemeler ve hâkimlerinkinden daha fazla olabilir. Çünkü söz gelimi özel tedbirlere gereksinim duyulabilir, dosyalar daha hacimli olabilir ya da duruşmalar ve yargı kararları daha uzun sürebilir.
51. Belli bir uzmanlık alanına ilişkin olarak bu tür ek maliyetler saptandığında, bunların tamamının ya da bir kısmının karşılanması amacıyla belirli taraflardan daha fazla mahkeme masrafı talep edilebilir. Bu durum; örneğin endüstriyel ya da ticari inşaat davaları veya patent ya da rekabet davaları için geçerli olabilir, fakat çocukların vesayeti ya da onlara nafaka ödemeye ilişkin uzmanlık gerektiren davalarda ya da aile hukukunu ilgilendiren diğer dava tiplerinde geçerli olmayabilir. Uzmanlık gerektiren alanlara ilişkin davalarda istenen ücretler, genel alanlara ilişkin davalardan daha yüksek olabilirse de, mahkemelerin yaptığı ek işlerin maliyetlerini aşmamalı, mahkemelerin yapmakla yükümlü olduğu işlerle orantılı olmalı ve hem dava tarafları hem de mahkemeler açısından uzmanlığın amacına hizmet etmelidir. İhtisas mahkemelerinin salt gelir elde etmek amacıyla kurulmasının da anlaşılabilir ve haklı görülebilir hiçbir yanı bulunmamaktadır.

D. Uzmanlaşma ve Hâkimin Statüsü

1. Uzman Hâkimin Statüsü

52. Yukarıda açıklanan uzmanlık tiplerinin tümünde, uzmanlığın hâkimin bir yargı mensubu olarak rolünü etkilememesi önemlidir. Bir hâkimin uzmanlaşması, hiç bir şekilde yargı bağımsızlığı, yani mahkemelerle hâkimlerin bağımsızlığı ilkesinden sapması için bir gerekçe olamaz (Bkz. CCJE 1(2001) sayılı Görüş).
53. Burada temel ilke, statü konusunda uzman hâkimlere genel hâkimlerden farklı muamele edilmemesidir. Dolayısıyla, atanma, görev süresi, terfi, azledilemezlik ve disiplini düzenleyen yasa ve kurallar, hem uzman hâkimler hem de genel hâkimler için aynı şekilde uygulanmalıdır.
54. Bunu en iyi şekilde gerçekleştirmenin yolu, hem uzman hâkimler hem de genel hâkimler için tek bir organın oluşturulmasıdır. Hâkimlerin aynı çatı altında olması, tüm hâkimlerin, evrensel geçerliliği bulunan temel hak ve ilkelere uymasını sağlayacaktır. O nedenle CCJE, belirli uzmanlık alanlarına göre farklı yargı organları ya da sistemlerinin kurulmasından yana değildir. Çünkü CCJE'ye göre bu durum, farklı hâkimlerin farklı kuruluşlarda farklı kurallara tabi olması sonucunu doğurabilir.
55. CCJE, pek çok Avrupa ülkesinde artık geleneksel hale gelmiş birçok farklı yargısal hiyerarşi (mesela genel veya idari mahkemelerde) bulunduğunun farkındadır. Bu farklı hiyerarşiler, aynı zamanda, hâkimlerin statüleri arasındaki farklarla da ilintili olabilmektedir. CCJE, bu farklı hiyerarşilerin adaletin işleyişini ve adalete erişimi daha karmaşık hale getirebileceğini düşünmektedir.
56. CCJE'ye göre, aşağıdaki hususlar güvence altına alınmalıdır:
- Yargı yetkisine dair uyuşmazlıklar, Sözleşme'nin 6. Maddesine aykırı olarak adalete erişimi kısıtlamamalı ya da davalarda gecikmelere sebebiyet vermemelidir;
 - Diğer yargısal hiyerarşilere ya da uzmanlaşmış mahkeme, kuruluş ve işlevlere tüm hâkimler uygun şekilde erişebilmelidir;
 - Aynı kıdeme sahip tüm hâkimler, özel görevler için verilen özel ödenekler dışında aynı maaşı almalıdır (Bkz. aşağıdaki paragraf).
57. Uzman hâkimler ve genel hâkimler arasındaki statü eşitliği ilkesi, aynı zamanda, hâkimlerin aldığı maaşlar açısından da geçerli olmalıdır. Bakanlar Komitesinin Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı'nın 54. Maddesi, hâkimlerin aldığı maaşların, özellikle onları "kararlarını etkileme amaçlı müdahalelerden korumak" amacıyla "meslekleri ve sorumluluklarıyla orantılı" olması gerektiğini öngörmektedir ^[11]. Bu bakımdan, bir hâkime yalnızca uzmanlığından dolayı fazla maaş verilmesi ya da ek ikramiye ödenmesi haklı gösterilemez; çünkü mesleğin özel gereklilikleri ile bunun gerektirdiği sorumluluk, kural olarak, genel hâkim ve uzman hâkim için eşit

ağırlıktadır. Gece nöbeti gibi ekstra görevler karşılığında verilen fazla maaş ya da ek ikramiye gibi diğer ödemeler, ancak uzman hâkimin mesleki gerekliliklerinin ya da aldığı sorumlulukların (uzmanlık gerektiren bir göreve atanmanın doğurduğu kişisel sorumluluk dâhil) böyle bir ödemeyi gerektirdiği sonucuna varıldığı durumlarda haklı görülebilir.

58. Genel hâkimlerle uzman hâkimlerin uymaları gereken mesleki etik kuralları ile hukuki, medeni ve cezai yükümlülükler birbirinden farklı olmamalıdır. CCJE'nin 3(2002) sayılı Görüş'ünde belirlenen davranış standartları, hem uzman hâkimler hem de uzman olmayan hâkimler için geçerli olmalıdır. Bu konuda her ikisi arasında farklı bir muamele yapmak için geçerli hiç bir sebep bulunmamaktadır.
59. Şayet bir uzman hâkim yalnızca küçük bir uzman avukat grubuyla ya da dava taraflarıyla iştigal edecek olursa, o hâkimin, kendi bağımsızlığını ve tarafsızlığını güvence altına almak amacıyla bazı tedbirlere başvurusu gerekebilir.

2. Değerlendirme ve Terfi

60. Bir hâkimin iş performansını değerlendirme ölçütleri çok çeşitli olup iyice bilinmektedir (bkz. CCJE'nin 3 ve 10(2007) sayılı Görüş'leri). Sırf uzmanlaşma, uzman hâkimin çalışmalarına daha yüksek bir değer katmak için tek başına yeterli değildir. Bir hâkimin iş performansının değerlendirilmesinde uygun etkenlerden biri de, bir ya da birden fazla alanda uzmanlaşmayı kabul etmede gösterdiği esneklik olabilir.
61. Bu nedenledir ki, hâkimlerin iş performansını değerlendirmekten sorumlu olan Yargı Kurulu ya da bir başka bağımsız organ, bir uzman hâkimin performansının bir genel hâkiminkiyle karşılaştırılabilir olup olmadığını ve karşılaştırılabilir ise ne derece karşılaştırılabilir olduğunu belirlerken çok dikkatli olmalıdır. Bu değerlendirme azami derecede titizlik ve dikkat gerektirir, çünkü küçük bir gruba mensup olabilen ve çalışmaları değerlendiricilerin görebileceği kadar şeffaf olamayabilen bir uzman hâkimin performansını değerlendirmek bir genel hâkimin performansını değerlendirmekten daha zordur.
62. Aynı titizlik ve dikkat, hâkimlerin terfileri değerlendirilirken de gösterilmelidir [\[12\]](#). CCJE'ye göre, uzman hâkimleri yalnızca uzman oldukları için erken terfi ettirmenin hiçbir haklı gerekçesi yoktur.

3. Eğitimin ve Uzmanlaşmanın Tüm Hâkimlere Açık Olması

63. CCJE'nin 4(2003) sayılı Görüş'ünde genel eğitime ilişkin olarak yer alan ilkeler, uzmanlık eğitimi için de geçerlidir. Çünkü uzman hâkimlerin statüsü ilke olarak genel hâkimlerin statüsünden farklı olmadığı için, hâkimlerin bağımsızlığının ve mümkün olan en kaliteli eğitimin sağlanmasına ilişkin gereklilikler, hem genel hâkimlerin hem de uzman hâkimlerin alanları için de geçerlidir. Eğitim kursları, genel olarak tüm hâkimlere açık olmalıdır.

64. İlke olarak, bir hâkimin belirli bir alanda uzmanlaşma isteğine saygı gösterilmelidir. Bu bağlamda, CCJE, 10 sayılı Görüş'üne ve bunun özellikle hâkimlerin seçimine ilişkin hükümlerine atıfta bulunmaktadır. Aynı şekilde, belirli bir alanda uzmanlaşmak isteyen hâkime eğitim, yeterli düzeyde ^[13] ve makul süre içerisinde sunulmalıdır. Hâkim uzmanlaşma isteğini bildirdiğinde, ilgili uzmanlık alanına ilişkin eğitim hâkime o alana atanmadan önce verilmeli ve yeni görevine başlamadan önce de tamamlanmış olmalıdır.
65. Bir yandan eğitimin gereklilikleri ve yararları, diğer yandan mevcut kaynaklar arasında bir denge olmalıdır. Bu nedenle, örneğin bu tür bir eğitim için kaynak sağlanamayacağı ya da yalnızca daha önemli eğitim gereksinimleri için kaynak tahsis edileceği durumlarda uzmanlık eğitimi verilmesi düşünülmemelidir. Örneğin şayet belirli bir alanda öngörülen iş yükü uzmanlaşmış mahkeme ya da heyet oluşturulması için yeterli değilse, o uzmanlık alanında görev yapmak üzere bir atama yapılması talep edilemez. Mahkemenin, yargı bölgesinin, coğrafi bölgenin ve hatta devletin boyutu, uzmanlaşmaya ve belirli alanlarda eğitime ilişkin farklı çözümler üretilmesini gerektirebilir. Bununla birlikte, koşullar el verdiği ölçüde, sürekli eğitim hususunda yabancı kuruluşlarla her türlü işbirliğini yapmak faydalı olacaktır.

4. Yargı Kurulunun Rolü

66. Bir ülkenin varsa Yüksek Yargı Kurulunun ya da bir başka eşdeğer bağımsız organının yetki ve sorumlulukları, genel hâkimler ve uzman hâkimler için aynı şekilde uygulanmalıdır. Uzman Hâkimler, genel hâkimlerle aynı koşullarda temsil edilmeli ve sorunlarını arz ederlerken genel hâkimlerle aynı fırsatlara sahip olmalıdırlar. Kamu yararı için, bir gruba farklı muamele edilmesinden kaçınılmalıdır.

5. Uzmanlaşma ve Hâkim Örgütlerine Katılım

67. Diğer tüm hâkimler gibi uzman hâkimlerin de hâkim örgütlerine üye olma ve örgütte üye olarak kalma hakkı bulunmalıdır. Yargının bütünlüğü açısından, uzman hâkimler için ayrı örgütlerin oluşturulması tercih edilmemektedir. Uzman hâkimlerin uzmanlık alanları açısından kendilerine faydalı olabilecek mesleki bilgi alışverişi oturumları, konferanslar, toplantılar vb. gibi etkinliklere katılma istekleri karşılıksız bırakılmamalıdır; ancak bu tür etkinlikler, statüleri de göz önünde bulundurularak genel bir hâkimler örgütü çerçevesinde organize edilebilir ve edilmelidir.

Sonuçlar

i. CCJE, her şeyden önce, ister genel hâkim isterse uzman hâkim olsun, tüm hâkimlerin öncelikle yargılama sanatında uzman olması gerektiğini vurgular.

ii. İlke olarak, yargılama görevi, ağırlıklı olarak genel hâkimlerce gerçekleştirilmelidir.

iii. Uzman hâkimler ile ihtisas mahkemeleri, ancak yasaların ya da mevcut olguların karmaşıklığı ya da özgüllüğünden dolayı adaletin doğru olarak uygulanması gerektiği hallerde devreye girmelidir.

iv. Uzman hâkimler ile ihtisas mahkemeleri, daima tek bir adli yapıya bağlı olmalıdırlar.

v. Tıpkı genel hâkimler gibi uzman hâkimler de, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi uyarınca bağımsızlık ve tarafsızlık gerekliliklerini yerine getirmelidirler.

vi. Uzman hâkimlerle genel hâkimlerin statüsü ilke olarak aynı olmalıdır. Hâkimlerin etik kuralları da yükümlülükleri de tüm hâkimler için aynı olmalıdır.

vii. Uzmanlaşma, ne ihtisas mahkemelerinde ne de genel mahkemelerde adaletin kalitesini azaltmamalıdır.

viii. Hâkimlerin farklı uzmanlık alanlarına geçişteki istekliliği ve esnekliği, genellikle, uzmanlığın gereklerini yerine getirmede yeterli olmaktadır. İlke olarak, uzmanlaşma fırsatları ve uzmanlık eğitimleri tüm hâkimlere açık olmalıdır. Uzmanlık eğitimleri, kamuya ait adli eğitim kurumları tarafından düzenlenmelidir.

ix. Uzman hâkimler heyetine hukukçu olmayan uzmanların katılımı yerine, mahkemece ya da dava taraflarınca atanan ve görüşleri taraflarca itiraz edilen ya da onaylanan uzmanların katılımı tercih edilmektedir.

x. Bir ülkenin Yargı Kurulunun ya da eşdeğer bir başka organının yetki ve sorumlulukları, hem uzman hâkimler hem de genel hâkimler için aynı ölçüde geçerli olmalıdır.

[1] Her ne kadar bu kaynak belgeler doğrudan hâkimlerin uzmanlaşmasıyla ilgili olmasa da, içerdikleri ilkeler tüm hâkimler için geçerli olduğundan, uzman hâkimler için de geçerlidir.

[2] CCJE'nin anketinde, Avrupa ülkelerinde aşağıdaki uzmanlık alanlarının en yaygın olarak görüldüğü belirlenmiştir: aile mahkemeleri, çocuk mahkemeleri, idari mahkemeler/Danıştaylar, göçmen ve mülteci mahkemeleri, Sayıştaylar, askeri mahkemeler, vergi mahkemeleri, iş ve sosyal hak mahkemeleri, tarım sözleşmeleri mahkemeleri, tüketici hakları mahkemeleri, küçük uyuşmazlıklar mahkemeleri, vasiyet ve veraset mahkemeleri, patent, telif hakları ve marka mahkemeleri, ticaret mahkemeleri, iflas mahkemeleri arazi uyuşmazlık mahkemeleri, hakem mahkemeleri, ciddi suçlar mahkemeleri/ağır ceza mahkemeleri, suç soruşturmalarını denetleme mahkemeleri (örneğin tutukluluğa ya da şüphelinin dinlenmesine hüküm verilen), cezaevlerindeki cezai yaptırımların uygulanışını denetleyen mahkemeler.

Avrupa Birliği yasaları, topluluk markaları ve topluluk tasarımları gibi bazı hukuk alanlarında ihtisas mahkemeleri ya da uzmanlaşmış dairelerin kurulmasını şart koşturmaktadır (Topluluk Markaları Konseyinin 20 Aralık 1993 tarihli ve (EC) 40/94 sayılı yönetmeliğinin topluluk markası mahkemelerine ilişkin 90. maddesi ve Topluluk Tasarımları Konseyinin 12 Aralık 2001 tarihli ve (EC) 6/2002 sayılı yönetmeliğinin topluluk tasarımlarına ilişkin 80. maddesi).

[3] Mesela pek çok üye ülkenin ağır ceza mahkemelerinde jüri üyeleri, bir mahkemenin hukuk eğitimi almamış üyelerinin aksine, bir jüriye katılması için rastgele seçilen kişiler olarak tanımlanırlar. Ayrıca bkz. yukarıda 43. paragraf. Bu jüri üyeleri; ceza davalarında hem müeyyide hem de cezai ehliyet konusunda, hukuk davalarında ise zararlar konusunda karar verebilirler.

[4] Burada örnek olarak, teknik bilgiye sahip olmakla birlikte hukukçu olmayan hâkimlerin bulunduğu bir patent mahkemesini verebiliriz.

[5] İhtisas mahkemelerini geçici ya da istisnai mahkemelerden ayırmak gerekir (bkz. yukarıda 37. paragraf).

[6] Mesela sağlık, iş kazaları, yangın, inşaat, teknolojik işler vb. alanlarında olduğu gibi.

[7] Bkz. CCJE 1(2001) sayılı Görüş, 57., 59. ve 60. paragraflar).

[8] Örnek olarak, Fransa'daki ticaret mahkemeleri (*tribunaux de commerce*), Belçika'daki iş mahkemeleri ve Birleşik Krallık'taki İstihdam Mahkemeleri verilebilir.

[9] 2. dipnotta verilen örneklere bakınız.

[10] İngiltere'de ve Galler bölgesinde Patent Mahkemesi, genellikle mülk ve vergi uyuşmazlıklarına bakan Chancery Division'a bağlıdır. Ticaret mahkemesi ise, akdi ihtilaflara ve idari hukuku davalarına bakan Queen's Bench Division'a bağlıdır.

[11] Bkz. ayrıca CCJE 1 sayılı Görüş, 61. paragraf.

[12] Bkz. CCJE 1 sayılı Görüş, 29. paragraf.

[13] Bkz. CCJE 4 sayılı Görüş, 30. paragraf.